

МИТОВЕ ЗА ИЗНАСИЛВАНЕТО И СЕКСУАЛНАТА ЗЛОУПОТРЕБА С ДЕЦА В БЪЛГАРИЯ: РЕЗУЛТАТИ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕ СРЕД СТУДЕНТИ В ПЕТ УНИВЕРСИТЕТА

АЛЕКСЕЙ ПАМПОРОВ

С понятието „митове за изнасилването“ в социалната психология и социологията се обозначават културно обусловените стереотипи за вината на жертвите, свързани с широко споделяни предразсъдъци относно полово-специфичните разлики в поведението на мъжете и жените в дадено общество. По аналог с „митовете за изнасилването“, изследването предлага скала с „митове за сексуалната злоупотреба с деца“, като преди това въвежда ясно разграничими дефиниции за „сексуално насилие“, „сексуален тормоз“ и „сексуална злоупотреба с деца“ – каквито липсват в актуалното българско законодателство към момента на теренната работа.

Настоящата статия представя резултати от изследване, проведено през 2018 г. сред студентите от пет специалности в пет български университета. Данните от самодокладването показват, че еднократно жертва на сексуален тормоз или насилие са били 10,4% от студентите, а други 3,1% са били жертви повече от веднъж. Приблизително 7,4% от студентите се определят като жертва на сексуална злоупотреба от възрастен към дете, а 1,4% – като жертва с извършител по-голямо дете към по-малко. Жените са жертва в 96,7% от случаите на сексуален тормоз и сексуално насилие, а мъжете са насилници в 98,4% от тези случаи. Хомосексуално насилие се наблюдава в 3,3% от случаите. Около 4,2% от всички студенти са претърпели сексуален тормоз или насилие под 14 г. възраст, докато 7,7% са претърпели сексуален тормоз или насилие преди да навършат пълнолетие. За разлика от сексуалния тормоз, и сексуалното насилие, при жертвите на сексуална злоупотреба с деца не се наблюдава статистически значима разлика. Жертва са били 5,3% от момчетата и 8,8% от момичетата.

Изследването разработва собствена система от косвени индикатори за оценка на сексуалното насилие, преживяно до 18 г. възраст. В този случай се наблюдава силно изразено нормализирано насилие, основано на пола, при което огромен дял от момичетата са жертви на нежелано шляпване или опипване по задника, опипване на гърдите или на вербална сек-

суална агресия. Приблизително 5% от жените са били жертва на секс с проникване, когато са се намирали в безпомощно състояние. Нормализирането на насилието много добре се очертава през призмата на митовете за изнасилването и митовете за сексуалната злоупотреба с деца. Оказва се, че не просто жените, но и самите жертви са склонни да виктимизират жените-жертви на изнасилване, като показват относително високи нива на съгласие с твърдението „Ако жената не се съпротивлява – не може да се счита за изнасилване“.

Ключови думи: Митове за изнасилването; Сексуално насилие; Сексуален тормоз; Сексуална злоупотреба с деца; Насилие основано на пола

RAPE AND CHILD SEXUAL ABUSE MYTHS IN BULGARIA: OUTCOMES OF A SURVEY AMONG STUDENTS AT FIVE UNIVERSITIES

Alexey Pamporov

In the social psychology and sociology, the concept of “rape myths” refers to culturally grounded stereotypes of victim-blame, related to widely shared prejudices about the behavioral gender-based differences between the male and female individuals in a given society. Using the same methodological approach as the ‘rape myths’ scale, the study proposes a scale of ‘child sexual abuse myths’. Meanwhile it is introducing clearly distinguishable definitions of ‘sexual abuse’, ‘sexual harassment’ and ‘child sexual abuse’ – which are absent in the current Bulgarian legislation at the time of the field work.

This article presents some survey outcomes of a quantitative study conducted in 2018 among students of five majors at five Bulgarian universities. The self-reported data show that 10.4% of the students were victims of sexual harassment or sexual violence once and another 3.1% were victims more than once. Approximately 7.4% of students identified themselves as a victim of adult to child sexual abuse, and 1.4% as a victim of older to younger child perpetrator. Females were victims in 96.7% of sexual harassment and sexual assault cases and males were perpetrators in 98.4% of these cases. Homosexual violence occurred in 3.3% of cases. About 4.2% of all students were sexually harassed or assaulted under the age of 14, while 7.7% were sexually harassed or assaulted before they reached the age of majority. Unlike sexual harassment, and sexual violence, there was no statistically significant difference in child sexual abuse victims. 5.3% of boys and 8.8% of girls were victims.

The study developed an own system of indirect indicators to assess sexual abuse experienced up to the age of 18. It shows high levels of normalized gender-based violence, with a huge proportion of girls being victims of unwanted spanking, butt or breast groping, or verbal sexual aggression. Approximately 5% of women have been victims of penetrative sex when they were in a helpless condition or in unconsciousness. The normalization of violence is very well framed through the prism of rape myths and child sexual abuse myths. It appears that not just women but victims themselves tend to victimize female rape victims, showing relatively high levels of agreement with the statement ‘If a woman does not resist – it cannot be considered rape’.

Keywords: Rape myths; Sexual violence; Sexual harassment; Child sexual abuse; Gender-based violence

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Сексуалната злоупотреба с деца е глобален проблем, от който като жертви са засегнати между 2% и 62% от жените, както и между 3% и 29% от мъжете, в зависимост от изследваното общество и използваната дефиниция (Johnson,

2004; Modelli et al., 2012). Като предмет на изследване, сексуалната злоупотреба с деца [СЗД] влиза във фокуса на академичните изследвания едва в края на 70-те години на ХХ век, но относително бързо се формира масив от данни, от които личи многомерността на проблема (Browne & Finkelhor, 1986). Дори кратък преглед на някои основни публикации показва, че последиците от СЗД лежат в основата на множество психически разстройства: параноя, паническо разстройство, повишена тревожност, самоизолация и стигма, посттравматично стресово разстройство, дълготрайна депресия, саморазрушително поведение и опити за самоубийство, гняв и враждебност, агресия, злоупотреба с алкохол и наркотици, лошо самочувствие, затруднено доверие в другите, склонност към ревиктимизация, неправилна сексуална адаптация и неподходящо сексуално поведение. (Finkelhor, 1984; Browne & Finkelhor, 1986; Beitchman, 1992; Andrews et al. 2004). Презумпцията, че сексуалната злоупотреба с деца съществува само в онези страни, в които се събират данни и публично се говори за това, води до подценяването на проблема и отлагане на въвеждането на превантивни мерки (Finkelhor, 1994). Същевременно трябва да се има предвид, че статистиката за видовете СЗД и тяхната честота се случва предимно въз основата на ретроспективна информация, събрана от възрастни, което понякога може да доведе до изкривяване на данните и липса на адекватен обхват – поради спецификите на паметта и механизмите за подтискане на травмата. (Putnam, 2003). Всъщност, подтискането на травмата, срамът, страхът, недоверието и нежеланието да се разкрие онова, което се е случило, често пъти се дължат и на съществуващите в обществото митове за изнасилването и сексуалната злоупотреба с деца, които са в основата на недоверие, отхвърляне и фактическа ревиктимизация от страна на възрастните към преживяното от децата (Summit, 1983).

2. МИТОВЕ ЗА ИЗНАСИЛВАНЕТО И ПЕДОФИЛИЯТА

Теоретичната рамка на настоящето изследване е изградена върху т.нар. „митове за изнасилването“. Те представляват стереотипи за вината на жертвите, които варират в различните култури, но са основани на предразсъдъци за полово-специфичните разлики в поведението на мъжете и жените (Schwendinger and Schwendinger, 1974). Социалният проблем с този вид митове е, че понеже са интернализирани, могат да послужат за оправдаване на извършителите, доколкото често пъти са широко споделяни и от институционалните представители в системата на правораздаването (Burt, 1980; Hockett et al., 2016). Доколкото изнасилването е своеобразна форма на господство се наблюдава тревожен феномен, съгласно който в масовата култура, напр. филми и вестникарски репортажи, се появява образът на „героичния изнасилвач“. Всъщност, дори сюжетът на любовни романи понякога е изграждан върху представата, че „всяка жена иска да бъде изнасилена“ и нагласата „ако не мо-

жете да избягате, отпуснете се и му се насладете“. И двата мита на практика представляват измерения на дълбоко вкоренения предразсъдък, че жените нямат право над техните собствени тела, тъй като тези тела са „естествено“ притежание на мъжете (Brownmiller, 2005).

За измерването на разпространеността и споделянето на този тип стереотипи се използва т.нар. „скала за съгласие с културно специфични митове“ (*cultural myths acceptance scale*), разработена и утвърдена първоначално от Марта Бърт (Burt, 1980). В резултат на редица изследвания и необходимостта от културна и полово-специфична адаптация, инструментът е доразвит и надграден и в този си вид е познат и като „скала за съгласие с модерните митове за сексуалната агресия“ (*acceptance of modern myths about sexual aggression scale*; Gerger et al., 2007). На практика, митовете за изнасилването включват две категории стереотипи – митове за жертвите и митове за извършителите. От своя страна митовете за жертвите са два типа, в зависимост от биологичния пол на жертвата. Има митове за „женската вина“ при жените жертви напр. „тя си го търси“, „тя си го иска“, „тя си го е представяла в мечтите си“ и т.н., както има и митове за „не-мъжкостта“ на мъжете жертви, напр. „щом са го изнасилили сигурно е гей“, „истинският мъж може да се защити от сексуално посегателство“ и т.н. Митовете за извършителите също могат да бъдат обособени в два типа – митове за „вродената сексуална мощ на мъжа“ – напр. „мъжете винаги са готови за секс“, „мъжете не отказват секс“, и митове за „неосъзнатото деяние“ – „той не е искал да я нарани“, „нямаше да го направи, ако не беше пил алкохол“ и т.н. (Chapleau et al., 2008; Hayes et al., 2013; Johnson et al., 2014).

След два сексуални скандали в отделни американски университети, съвпаднали по време, телевизионният канал „Дискавъри“ разработва материал посветен на погрешните представи за педофилията (Niiler, 2011). За целите на това изследване и в духа на академичната практика, описана по-горе, те са разглеждани като „митове за педофилията“ и са представени накратко. Всяко от твърденията на дискавъри за „погрешни стереотипи“ е проверено и подкрепено с допълнителен преглед на съществуващи по темата проучвания.

1. *Педофилията е морален провал.* Всъщност редица медицински и психологически изследванията показват, че съществува голяма вероятност мозъците на педофилите да страдат от мозъчни наранявания, свързани с травми или злоупотреба с алкохол и наркотици и това да доведе до проблеми с контрола на импулсите по принцип (Fumagalli, Pravettoni & Priori, 2015; Massau et al., 2017; Bach & Demuth, 2018)
2. *Педофилите обикалят местните детски площадки или интернет за жертвите.* Всъщност, криминологичните изследвания показват, че представата за „страховития непознат“ е погрешна и тези случаи са сравнително редки. Повечето деца стават жертви на хора, които познават добре и са изградили доверие у тях: роднина, учител, треньор, свещеник (Whitaker et al., 2008; Ferragut et al., 2021).

3. *Гей мъжете са по-склонни да бъдат педофили.* Този мит е отхвърлен от редица професионални психологически и педиатрични асоциации, но продължава да доминира общественото мнение и води до силно изразени негативни нагласи за гей-хората като родители. Той е в основата на изключително ниските нива на съгласие с твърдението „Мъжките гей двойки и лесбийските двойки трябва да имат същите права да осиновят дете, като хетеросексуалните“ в България – приблизително 10,7% към 2017 г., както показва последната вълна на Европейско изследване на ценностите (Halman et al., 2022).
4. *Жертвите на сексуална злоупотреба с деца винаги остават „повредена стока“.* Фактът е, че значителна част от педофилите, са били малтретирани като деца. Но съществуват изследвания, които показват, че възстановяването и преодоляването на последиците от СЗД са напълно възможни, ако жертвата изгради интимна връзка с подкрепящ партньор и получи активна и навременна психологическа терапия, неформално и формално образование, състрадание и емпатия, и ако успее да осъзнае, че вината е на насилниците, а не я търси в себе си (Arias & Johnson, 2013).
5. *Педофилите не могат да се спрат всеки път, когато видят дете.* Действително, педофилията и сексуалната злоупотреба с деца се намират в пряка корелация, но същевременно това са две различни социални патологии и взаимовръзката между тях представлява по-скоро спектър от пет различни варианта: (а) извършителят е педофил и осъществява сексуална злоупотреба с дете; (б) извършителят злоупотребява сексуално с дете, но не е педофил; (в) лицето е педофил, но не извършва сексуални престъпления; (г) лицето извършва сексуално престъпление срещу дете, не е педофил, но има друго психическо разстройство; (д) извършителят е педофил, реализирал е СЗД, но допълнително има придружаващо личностно разстройство (Abdalla-Filho, 2020;). Казано иначе, някои педофили искат трайна връзка само с едно конкретно дете, други имат типологични предпочитания към пол и/или възрастова група, а трети са „ситуационни опортюнисти“ и злоупотребяват с всяко дете, което им е под ръка (Blagden et al., 2018).
6. *Няма лечение освен затвора.* Истината е, че това все още е сериозна правна и етическа дилема, свързана с пропорционалността на наказанието и човешките права на извършителя (Hicks, 1993; Flack, 2005), но в множество страни вместо ограничаване на свободата се практикува андрогенна депривация (Silvani, Mondaini & Zucchi, 2015), която може да бъде доброволна и с превантивно-терапевтичен характер (van der Meer, 2014), но може да бъде и под формата на задължителна химическа кастрация с траен публичен наказателен ефект (Smith, 1998).

3. МЕТОДОЛОГИЯ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Някои международни публикации обръщат внимание, че анализите често се фокусират върху последиците от СЗД, но всъщност различните изследователи работят с различни дефиниции, които често произтичат от законодателната рамка и културните традиции в съответната държава. Така например, няма консенсус около пределната възраст на детството и се наблюдават дискусии в интервала 10–18 г. Няма съгласие относно понятието „сексуално поведение“, защото половият акт с проникване е несъмнен консенсус, но за много други измерения на интимността различните култури имат различни разбирания. По същата причина няма съгласие и за понятието „злоупотреба“, защото в някои култури е нормално родители да спят в едно легло с децата си и до по-късна възраст или е нормална взаимната голота на родителите и децата и съответно не се проблематизира, а в други това би се тълкувало различно (Naugaard, 2000). Разликата в работните дефиниции на отделните изследвания се отразява и на възможността да се направи прецизна и еднозначна статистическа оценка на дела на засегнатите деца (Wyatt & Peters, 1986). Като цяло дефинициите стъпват на три основни опорни точки: определяне на това кой може да бъде извършител; определяне на това какво е извършено и определяне на способността да се разбере действието и да се даде съгласие (Mathews & Collin-Vézina, 2019). В това отношение като първи добър международен стандарт се приема дефиницията на Световната здравна организация, публикувана през 1999 г. :

Сексуална злоупотреба с дете е въвличането на дете в сексуална дейност, която той или тя не разбира напълно; за която не е в състояние да даде информирано съгласие; или за която детето не е подготвено от гледна точка на своето развитие и не може да даде съгласие; или която е нарушение на законите или социалните табу на обществото. Сексуалната злоупотреба с деца се доказва от наличието на тази дейност между дете и възрастен или друго дете, което поради своята възраст или развитие се намира във взаимоотношение на отговорност, доверие или власт, като дейността е предназначена да достави удоволствие или задоволи нуждите на другото лице“ (WHO, 1999; превод на автора).

Ситуационният анализ на децата и жените в България алармира, че децата във възрастовата група 14–17 години са най-уязвими на престъпления и насилие, съгласно официалните статистически данни, но подчертава, че съобщаването и разследването на престъпления срещу жертви на по-малка възраст е затруднено от прилагането на сега съществуващите законови процедури за установяване и разследване, които не винаги са съобразени с възрастовите особености на децата. В това отношение, момичетата са по-често от момчетата жертви на престъпления против личността – особено блудства, изнасилвания, сводничество и отвличане с цел разврат, отвличане и противозаконно

лишаване от свобода и трафик на хора, както престъпления против брака, семейството и младежта. Като особено тревожен факт е изведено заключението, че на фона на увеличаването на броя на престъпленията срещу деца (регистрирани от МВР), намаляването на броя на случаите на насилие над деца, с които работят отделите за закрила на детето, показва недостатъчния капацитет на тези отдели да предоставят услуги и подкрепа на децата, жертви на насилие (UNICEF, 2018).

Официални данни за броя на децата, жертва на насилие в България, се събират обобщено от Агенцията за социално подпомагане чрез Отделите „Закрила на детето“ на общинско ниво, както и от Министерството на вътрешните работи. И двете бази данни обаче фактически касаят само най-тежките случаи, които са достигнали и са били регистрирани от съответните публични органи и следва да се допусне, че реално съществуващите случаи на сексуална злоупотреба с деца в България са много повече от констатираните от държавните и общинските институции.

Понятието „**сексуална злоупотреба с дете**“ не е ясно дефинирано в българското законодателство. В § 1, ал. 11, т. „б“ от допълнителните разпоредби към Закона за закрила на детето, във връзка с определението за „дете в риск“ се появява обяснението „*което е жертва на злоупотреба, насилие, експлоатация...*“, но липсва ясно определен елементът на „сексуалност“. Във връзка със закрилата срещу насилие, в закона присъства понятието „сексуално насилие“ (чл. 11, ал. 3), но то също не е изведено като определение. Законодателят се е опитал да реши този пропуск посредством Допълнителните разпоредби на Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето [ППЗЗД], където се появява дефиницията „*Сексуално насилие*“ *е използването на дете за сексуално задоволяване*. Това обаче значително стеснява кръга на обхванатите от закона случаи и не съответства на международната правна практика и не съответства на комплексния характер на сексуалната злоупотреба с деца. По тази причина, за целите на изследването е адаптирано понятието на Световната здравна организация, както следва: **Включването на дете (всяко лице под 18 г.) в сексуална дейност, за която детето: или не разбира напълно; или не би се съгласило, ако има предварителна информация за последиците; или не е психически и физиологически развито; или нарушава закона (всяко лице под 14 г., лица в близки роднински връзки). Във всеки случай, сексуалната дейност е насочена към удовлетворяване на нуждите на извършителя.**

Преди да отговорят на въпросите в анкетната карта, респондентите получават шоукарта с тази дефиниция, която е съпроводена и с допълнителен подробен (но неизчерпателен) списък с примери какво може да се счете за сексуална злоупотреба с дете, като са примери както с докосване, така и без докосване, както следва:

Някои примери за действия с докосване

- Докосване на гениталиите или интимните части на детето с цел сексуално удовлетворяване
- Склоняване на детето да докосне гениталиите или интимните части на някой друг
- Насърчаване на детето да играе сексуални игри или да прави секс, чрез поставяне на предмети или части на тялото (пръсти, език, пенис) в устата, ануса или вагината си с цел сексуално удовлетворяване
- Експлоатиране на дете за проституция или порнография

Някои примери за действия без докосване:

- показване на порнография на дете
- преднамерено показване на гениталиите на даден възрастен на дете
- фото и видео заснемане на дете в сексуални пози
- насърчаване на дете да гледа или да слуша звуците от полов акт
- неприлично гледане („зряпане“) на голо дете, докато се съблича/облича или се къпе подготвяне („зарибяване“) на дете онлайн, за да изпраща еротични снимки или видеоклипове; или за среща за секс „на живо“

Освен понятието „сексуална злоупотреба с дете“, за да може адекватно да се оцени травматичния сексуален опит на респондентите (и съответно риска от ревиктимизация и цикличност), предоставената предварително шоукарта включва и понятията „сексуален тормоз“ и „сексуално насилие“. Понятието „**сексуален тормоз**“ е въведено в българското законодателство чрез § 1, ал. 2 от Закона за защита от дискриминация като

всяко нежелано поведение от сексуално естество, изразено физически, словесно или по друг начин, с което се накърняват достойнството и честта и се създава враждебна, принижяваща, обидна, унизителна или застрашителна среда и, в частност, когато отказът да се приеме подобно поведение или принудата към него може да повлияе на вземането на решения, засягащи лицето.

Понятието е транспонирано от Директива 2006/54/ЕС на Европейския парламент, където сексуалният тормоз е определен като „всяка форма на нежелано словесно, несловесно или физическо поведение със сексуален характер, което накърнява достойнството Ви и Ви поставя в смущаваща, враждебна, деградираща, унизителна или обидна обстановка“. Така въведените дефиниции обаче не позволяват в достатъчно ясна степен да се направи разграничение между съдържанието на понятията „сексуален тормоз“ и „сексуално насилие“ (представено по-долу), а подобно припокриване би могло да „изкриви“ резултатите при провеждане на социологическо проучване, тъй като респондентите ще бъдат поставени в ситуация непрекъснато да проблематизират преживяванията си, което може да има и вторичен виктимизиращ ефект. По тази причина, за целите на проекта понятието „**сексуален тормоз**“ е адаптирано и изведено по следния начин: „Всяка форма на нежелано вербално или

невербално поведение със сексуален характер, което накърнява достойнството на дадена личност, чрез заплахата, враждебно или унижаващо отношение (без физическо съприкосновение с половите органи, устата, дупето, или гърдите)“.

Понятието „сексуално насилие“ от друга страна е въведено в българското право в Закона за защита от домашно насилие, където обаче в чл. 2, ал. 1 просто е изброено като един от видовете насилие, без ясна дефиниция за това. Посочената по-горе дефиниция от ППЗЗД („използването на дете за сексуално задоволяване“), е крайно ограничена, поради естеството на документа. Като цяло правната уредба в България в това отношение, особено Наказателният кодекс, търпи критика заради своята консервативност и неразпознаване на видове сексуални престъпления, отдавна обхванати в световната практика. Като добър международен стандарт в това отношение се приема дефиницията на Световната здравна организация, където сексуалното насилие е определено като:

Всеки сексуален акт, опит да се достигне до сексуален акт, нежелани сексуални коментари или намеци, или действия във връзка с трафик на хора или насочени по друг начин срещу сексуалността на дадено лице, чрез употреба на принуда, от всяко лице, независимо от връзката им с жертвата, във всякакви условия, включително, но не ограничено до дома и работата. (WHO, 2011; превод на автора).

Освен частичното припокриване с понятието сексуален тормоз (по отношение на сексуалните коментари и намеците), така формулираното определение представлява сложно съставно изречение, с множество елементи, което би затруднило разбирането в ситуация на социологическо анкетиране. По тази причина, за целите на изследването, понятието е адаптирано и опростено до: **Всяка форма на заплахата, прилагане на физическа сила и възползване от беззащитно състояние на дадена личност, което има за цел или е довело до физически контакт с цел удовлетворяване сексуалното желание на извършителя (независимо дали действието е насочено към половите органи, устата, дупето, гърдите, ръцете или краката на дадената личност).** По този начин, методологията на изследването въвежда ясно разграничение между понятията „сексуален тормоз“ и „сексуално насилие“. Първото понятие касае единствено психологическия комфорт и достойнството на жертвите, докато второто понятие пряко касае принуда и физически контакт. Представените по-надолу в текста резултати се отнасят именно до съдържанието на тези две понятия и не бива да бъдат четени или интерпретирани през други нормативни документи или определения.

Понеже винаги трябва да се има предвид с какви извадки и с какви данни се работи: за кого са представителни, дали са клинични, полицейски или събрани в друг контекст, както и какъв е инструментариумът за събиране на тези данни (Putnam, 2003), трябва да се каже, че за целите на изследването е реализиран модел на квотна извадка, съобразен с броя студенти в универси-

тет и специалност. Изследването на студенти решава и два методологически въпроса по отношение на изследването на сексуална злоупотреба с деца. На първо място, студентите са над 18 г., т.е. изживели са периода на детството в неговата цялост, но са и максимално близо до него. Може да се допусне, че за целите на едно ретроспективно изследване студентите са най-подходящата съвкупност, с „пресни“ спомени за целия отминал период. При активното и перспективното изследване на деца под 18 г., не е ясно фактически какво би могло да се случи или промени до навършването на пълнолетие. От друга страна, понеже са пълнолетни съгласно българското законодателство, студентите са напълно правоспособни да дадат информирано съгласие за участие в изследване на една чувствителна и травматична тема, какво в противен случай би следвало да се взема от родителите на децата и може да изкриви данните при подбора (при несъгласие в случаите на желание да се прикрият такива инциденти).

Представените по-долу данни са набрани посредством теренна работа в края на май-началото на юни 2018 г. сред студенти по Обща педагогика, Педагогика на обучението по..., Психология, Социална работа и Обществено здравеопазване, които се обучават в Бургаския Свободен университет, БУ „Асен Златаров“, Варненския Свободен университет, ПУ „Паисий Хилендарски“ и СУ „Св. Климент Охридски“. При теоретично планирани 960 анкети, реално изпълнената извадка обхваща 767 студенти, т.е. необхватът е 20%. Отказите са разпределени относително равномерно и няма компрометиране на специалност или университет за целите на анализа. В публикуваните по-долу в текста резултати, отговорите са претеглени в зависимост от реалния брой студенти в съответната специалност и университет, когато са правени генерализации за цялата изследвана съвкупност, т.е. данните са представителни за тази съвкупност. Данните са използвани в непретеглен вид, когато са правени и съпоставяни анализите по ключови демографски характеристики и типологизиращи фактори, като напр. преживяното насилие. Поради тази причина в някои случаи може да се наблюдават малки разминавания в относителните дялове относно цялата съвкупност и тези по специфични характеристики. Важно е да се подчертае, че изследваните специалности са силно феминизирани и дялът на мъжете в претеглените отговори е 15%, т.е. данните позволяват генерализация за изследваната съвкупност, но би било неправомерно това да се пренася като твърдения за българското общество по принцип. Съвкупността от изследваните мъже обаче достатъчно голяма, за да се направи релевантен статистически анализ на разликите при отговорите по пол.

Принципът на изграждане на въпросника е фуниевиден, като се върви от общите нагласи към частните травматични преживявания. Основната философия на подхода е да се спази фундаменталният етичен принцип *Primum*

*non nocere*¹ и да се избегне възможността за ревиктимизация на жертвите или вторично виктимизиране на извършителите. Въпросникът започва със служебна страница, която съдържа информация за проекта, информирано съгласие, предупреждение за риск от неприятни чувства, както и информация за контакт с екипа на проекта. Втората страница също е служебна и по функцията си представлява шоу-карта, на която са описани и изведени работните дефиниции, представени по-горе в методологията, така че всички респонденти да имат еднакво разбиране за понятията „сексуален тормоз“, „сексуално насилие“ и „сексуална злоупотреба с деца“, т.е. отговорите да са еднозначни и съпоставими.

Същинският въпросник започва с модул за усещането за риск, който има за цел да измери нива на ситуационна тревожност, свързани със сексуалното насилие, сексуалния тормоз и сексуалната злоупотреба с деца в четири различни ситуации: общо за страната, за населеното място, в което живее студента; за града, в който се намира университета, както и за кампуса на университета, в който учи студента. Модулът завършва със самооценка на потенциалния риск от сексуално насилие и тормоз във и извън кампуса на университета. Използвана е стандартна Ликертова скала със средна стойност, като за да се редуцира ефектът на централната тенденция има и възможност за отговор „не мога да преценя“.

Вторият модул представлява стандартизиран ретроспективен подход за изследване на личната житейска история във връзка със сексуалния опит, с фокус върху началото на сексуалния живот, като включва въпроси за сексуалната злоупотреба с деца, сексуалния тормоз и сексуалното насилие. Студентите, които са преживели тормоз или насилие повече от веднъж, биват анкетирани за първия и последния път, в който се е случило това. Целта на този подход е да не навлиза и да не търси всички възможни източници на травма, но същевременно да се обхване възможно най-ранен етап от детството и да се изследва възможно най-актуалния източник на травма и тревожност.

Третият модул включва стандартизиран въпросник за изследване на стереотипите по отношение на изнасилването и сексуалното насилие (т.нар. митове за изнасилването), които са предмет на настоящата статия. Включени са десет индикатора, обхващащи стеротипи от всички категории и типове: както за женската „вина“ и мъжката „сексуалност“, така и за извършителите. Трябва да се подчертае, че това не директно адаптиран вариант на Скалата за съгласие с модерните митове за сексуалната агресия, която включва 30 твърдения, а експертно дефиниран набор от ключови митове, които са преценени като вероятно най-изявените стереотипи в България, въз основа на опита на психолозите и социалните работници от Център за подпомагане на жертви на сексуално насилие „Вселена“ (гр. Бургас).

¹ Лат. „Преди всичко не вреди!“

На базата на резултати от оценката на сексуалната злоупотреба с деца в Англия (*Protecting...*, 2015), и във връзка със съществуващите „погрешни представи за педофилията“, разгледани по-горе, както и на базата на някои традиционни представи за половото съзряване в ромските общности в България (Kolev et al., 2011) – които представляват своеобразна културна нормализация на ранния сексуален старт и са класически пример за героизация на изнасилването (по дефиницията на Браунмилър (2005)), е разработена подобна скала с десет индикатора, която да мери стереотипите към сексуалната злоупотреба с деца.

4. РЕЗУЛТАТИ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО

Резултатите от изследването показват, че относителният дял на лицата с първи сексуален опит под 14 г. е 16,4%. Като еднократна жертва на сексуален тормоз или насилие, съгласно работната дефиниция на изследването, се самоопределят 10,4% от студентите, а други 3,1% са били жертви повече от веднъж. Приблизително 7,4% от студентите се определят като жертва на сексуална злоупотреба от възрастен към дете, а 1,4% – като жертва с извършител по-голямо дете към по-малко. Жените са жертва в 96,7% от случаите на сексуален тормоз и сексуално насилие, а мъжете са насилници в 98,4% от тези случаи. Хомосексуално насилие се наблюдава в 3,3% от случаите. Около 4,2% от всички студенти са претърпели сексуален тормоз или насилие под 14 г. възраст, докато 7,7% са претърпели сексуален тормоз или насилие преди да навършат пълнолетие. За разлика от сексуалния тормоз, и сексуалното насилие, при жертвите на сексуална злоупотреба с деца не се наблюдава статистически значима разлика. Жертва са били 5,3% от момчетата и 8,8% от момичетата.

Изследването разработва и система от косвени индикатори за оценка на сексуалното насилие, преживяно до 18 г. възраст. В този случай се наблюдава силно изразено нормализирано насилие, основано на пола, при което момичетата са жертви: 47,4% са шляпнати или опипани по задника от човек, с когото не са в интимни взаимоотношения, 37,9% са били „обарани“ по гърдите също от такъв човек, а 33,4% са чули „Ще те скъсам от чукане“ или друга форма на агресивно изразено сексуално желание не от интимния им партньор. Същевременно, момчетата се очертават с ясен профил на насилници: 42,2% са шляпнали или опипали задника на момиче, с което не са в интимна връзка, 32,2% са опипали гърдите на такова момиче, 30% изнасящо са целунали по устните, а 4,4% са обладали момиче в безпомощно състояние.

Митовите за изнасилването и за сексуалната употреба с деца са представени на таблица 1 и таблица 3 през призмата на преживяното сексуално насилие и преживяната сексуална злоупотреба с деца, за да се изследва ефекта на травмата върху възприемането на стереотипите. Разликите в отношението към митовите по пол и по възраст са представени на таблица 2 и таблица 4, за

да се изследват полово-специфичните разлики в нагласите, както и разликите между отделните възрастови групи. Изследването установява, че не се наблюдава преобладаване на някой стереотип (т.е. няма стойности над 50%) в нито една от променливите, което показва, че те не „нормализирани“ и толкова широко разпространени сред студентите, колкото е първоначалното очакване на изследователския екип. По отношение на митовите за изнасилването почти не се наблюдават разлики в съгласието с формулираните твърдения при жертвите на сексуално насилие и сексуална злоупотреба с деца, сравнени с лицата, които не са били жертви. Въпреки това, трябва да се обърне внимание на факта, че самите жертви са склонни да виктимизират жените-жертви на изнасилване и показател за това е разликата по отношение на твърдението „Ако жената не се съпротивлява – дори ако вербално протестира (например: Не, не прави това!) – не може да се счита за изнасилване“. Тук може да се припомни, че подобен мит е широко споделян в масовата култура, например текстът на песента „Няма не искам“ на Слави Трифонов², а липсата на чувствителност по тази тема дори предизвика скандал във връзка с Европредседателството, когато в рекламния клип се появи изречение: „Помнете, тук „не“ може да значи „да“, в момент, когато в цяла Западна Европа течеше кампания срещу сексуалния тормоз и сексуалното насилие над жените под мотото „Не значи не!“³.

Повече статистически значими разлики се наблюдават между отделните възрастови групи. В случая обаче на става дума за систематична тенденция, а по-скоро за поколенчески разлики във възприятията на стереотипите. Например лицата на възраст 24–25 и 26–28 години (т.е. поколението 1990–1994, което се отличава и с най-ранен сексуален дебют) е значително по-склонно да оправдае случаите на изнасилване, ако жертвата или насилникът и жертвата са употребили алкохол. Същевременно най-младите студенти (18–21 г.) в значително по-висока степен споделят полово специфичните митове за мъжете: „не могат да бъдат принудени да правят секс“, „постоянно са готови да се възползват от всяка възможност за секс“, „мъжът не може да получи ерекция, ако не е възбуден“. Любопитно е, че тези стереотипи в значителна степен се споделят и от най-възрастните студенти (онези на и над 29 години), а общото и в двете съвкупности е регистрирания по-късен старт на сексуалния живот. Именно комбинацията от двата типа фактори показва, че стереотипите оказват влияние върху жизнения цикъл и разбирането за социално приемливото поведение – и обратното: житейската траектория въздейства върху поддържането на социалните митове.

За разлика от митовите за изнасилването, при митовите за сексуалната злоупотреба с деца се наблюдават значими разлики между жертвите на сексуал-

² „Няма не искам, няма недей и да избягаш само посмей. Ще повярваш с мене така: твоят не – за мене е да“.

³ <https://dariknews.bg/novini/sviat/evrodeputatka-iska-svalianeto-na-klipa-za-bylgarskoto-predsdatelstvo-video-2072178>

ни престъпления и онези, които не са претърпявали такива. Най-показателна е разликата по отношение на твърдението „Най-често сексуалната злоупотреба е извършвана от непознати“, където жертвите показват значително по-ниска степен на съгласие с това твърдение. Тук е важно обаче, изрично да се подчертае, че в България този мит има частично основание – поне според представените по-горе резултати, където се вижда, че „напълно непознатите“ представляват приблизително половината от извършителите на сексуален тормоз или сексуално насилие, а за сексуално насилие на случайно публично място знаят малко над 20% от респондентите.

Поколението на родените 1990–1994 (т.е. 24–28-годишните към момента на изследване) и в този случай значително се различава от останалите възрастови групи, като е склонно да препише този тип престъпления на извършители със специфични културни характеристики: мигранти и етнически малцинства, както и свещеници с обет за целибат. Както и при митовете за изнасилването, 26–28-годишните в най-голяма степен са склонни оправдаят сексуално престъпление, поради употреба на алкохол. От гледна точка на потенциалните публични политики, е тревожен фактът, че и при тези индикатори 18–21-годишните се открояват като неинформирани и наивни в своите представи за полово специфичната сексуалност и в значително по-висока степен от останалите студенти споделят представата, че ерекцията на момчето и липсата на възражение или тревога и болка у момчето са белег, че не става дума за сексуална злоупотреба. Това, съчетано с убеждението, че най-често сексуалната злоупотреба е извършвана от непознати, изисква разработването на таргетирана политика и програма за превенция, насочена към долните курсове на бакалавърските програми.

Таблица 1. Съгласие с твърдения за изнасилването и секса, общо и по статус на жертва на сексуален тормоз и сексуално насилие [СТСН] и на сексуална злоупотреба с деца [СЗД] (в %)

Твърдения	Общо	СТСН		СЗД	
		Жертви	Не-жертви	Жертви	Не-жертви
Ако жена или момиче бъде изнасилена, докато е пияна, тя също е виновна за това, което ѝ се е случило	30.3	23.1	25.9	24,5	26,0
Ако жена носи предизвикателни дрехи (много къса пола, дълбоко деколте, прозираща блуза), тя си го търси	35.5	23.9	30.6	32,1	29,8
Ако жената не се съпротивлява – дори ако вербално протестира (например: Не, не прави това!) – не може да се счита за изнасилване	20.7	27.4	19.7	20,8	20,5
Ако по тялото на „жертвата“ няма синини или охлузвания – вероятно не е било изнасилване	12.0	12.0	9.6	9,4	9,8
Мъжете не могат да бъдат принудени да правят секс, ако не искат	17.4	22.2	19.6	11,3	19,8
Много често жените, които казват, че са били изнасилени, се съгласяват да правят секс с дадения мъж, но след това съжаляват	16.7	23.9	18.7	15,1	20,0
Мъжете са постоянно готови да се възползват от всяка възможност за секс	32.9	35.0	36.6	26,4	35,8
Мъжът не може да получи ерекция, ако не е сексуално възбуден	28.4	32.5	29.3	30,2	30,5
Мъж, който е сексуално насилен от друг мъж, вероятно е гей или бисексуален	16.6	17.9	13.9	15,1	14,6
Ако и „жертвата“ и „насилникът“ са били пияни, това не е изнасилване	32.1	18.8	26.1	22,6	25,6

Източник: Претеглен общ кумулативен процент, и кумулативен процент по статус на преживян сексуален тормоз или сексуално насилие [СТСН] и статус на преживяна сексуална злоупотреба с дете [СЗД], на отговорилите „По-скоро съгласен“ и „Напълно съгласен“ на твърдения за изнасилванията и секса.

*Забележка: Статистически значимите разлики по отделните променливи са в **курсив***

Таблица 2. Съгласие с твърдения за изнасилването и секса по пол и възрастови групи (в %)

<i>Твърдения</i>	Мъже	Жени	18–21	22–23	24–25	26–28	29+
Ако жена или момиче бъде изнасилена, докато е пияна, тя също е виновна за това, което ѝ се е случило	25.6	25.1	24,0	22,2	35,3	36,7	24,1
Ако жена носи предизвикателни дрехи (много къса пола, дълбоко деколтe, прозираща блуза), тя си го търси	31.1	29.1	30,5	31,5	37,6	39,8	26,2
Ако жената не се съпротивлява – дори ако вербално протестира (например: Не, не прави това!) – не може да се счита за изнасилване	16.7	20.6	20,8	25,9	27,1	22,4	17,6
Ако по тялото на „жертвата“ няма синини или охлузвания – вероятно не е било изнасилване	8.9	10.2	13,6	8,3	12,9	10,2	7,5
Мъжете не могат да бъдат принудени да правят секс, ако не искат	17.8	19.7	22,7	16,7	14,1	19,4	24,1
Много често жените, които казват, че са били изнасилени, се съгласяват да правят секс с дадения мъж, но след това съжаляват	14.4	19.2	20,1	21,3	14,1	19,4	21,4
Мъжете са постоянно готови да се възползват от всяка възможност за секс	25.6	35.8	48,7	39,8	23,5	22,4	33,2
Мъжът не може да получи ерекция, ако не е сексуално възбуден	27.8	29.4	33,8	27,8	23,5	24,5	33,2
Мъж, който е сексуално насилен от друг мъж, вероятно е гей или бисексуален	12.2	14.7	15,6	20,4	10,6	16,3	13,9
Ако и „жертвата“ и „насилникът“ са били пияни, това не е изнасилване	23.3	24.5	22,7	20,4	34,1	38,8	20,3

Източник: Претеглен общ кумулативен процент, и кумулативен процент по пол и възраст в навършени години, на отговорилите „По-скоро съгласен“ и „Напълно съгласен“ на твърдения за изнасилванията и секса.

Забележка: Най-големите, статистически значими разлики по отделните променливи са в курсив

Таблица 3. Съгласие с твърдения за сексуалната злоупотреба с деца, общо и по статус на жертва на сексуален тормоз и сексуално насилие [СТСН] и на сексуална злоупотреба с деца [СЗД] (в %)

<i>Твърдения</i>	Общо	СТСН		СЗД	
		Жерт- ви	Не- жертви	Жерт- ви	Не- жертви
Нямаше да има сексуална злоупотреба с деца, ако всички родители полагат достатъчно грижи за децата си	32.4	28.2	30.1	17,0	20,1
Повечето деца, които са били сексуално употребени, ще кажат на някого за злоупотребата	26.5	17.9	25.7	24,5	23,4
Най-често сексуалната злоупотреба е извършвана от непознати	28.5	20.5	26.1	18,9	26,0
Някои деца стават жертвана сексуална злоупотреба в дома си, защото майките им отказват секс на партньорите си	15.8	13.7	14.7	13,2	15,0
Ако момичето не възразява или не показва признаци на тревога, тъга или болка или ако момчето е имало ерекция – в отговор на сексуална стимулация – това не е сексуална злоупотреба	14.5	20.5	15.4	13,2	16,9
Ако „насилникът“ е толкова пиян или „надрусан“, че не помни какво е направил, тогава не е отговорен за поведението си	6.7	6.8	5.1	9,4	5,7
Хората, които злоупотребяват сексуално с деца, изглеждат занемарени или „особени“	15.4	14.5	14.3	22,6	14,1
Сексуалната злоупотреба с деца е по-скоро характерна за някои имигрантски общности и някои етнически малцинства, и в този случай не трябва да е грижа на държавата	19.0	12.0	13.9	20,8	14,8
Сексуалната злоупотреба с деца е обичайна практика в някои религии, където свещенослужителите нямат право на брак	31.7	30.8	25.5	32,1	27,2
Ако момичето е физически развито – например има голям бюст и голям размер сутиен – това не може да се счита за злоупотреба с дете, дори ако е под 14 г.	6.0	5.1	4.3	3,8	5,3

Източник: Претеглен общ кумулативен процент, и кумулативен процент по статус на преживяван сексуален тормоз или сексуално насилие [СТСН] и статус на преживявана сексуална злоупотреба с дете [СЗД], на отговорилите „По-скоро съгласен“ и „Напълно съгласен“ на твърдения за сексуалната злоупотреба с деца.

Забележка: Статистически значимите разлики по отделните променливи са в курсив

Таблица 4. Съгласие с твърдения за сексуалната злоупотреба с деца по пол и възрастови групи (в %)

<i>Твърдения</i>	Мъже	Жени	18–21	22–23	24–25	26–28	29+
Нямаше да има сексуална злоупотреба с деца, ако всички родители полагат достатъчно грижи за децата си	32.2	32.0	35,1	36,1	25,9	31,6	31,6
Повечето деца, които са били сексуално употребени, ще кажат на някого за злоупотребата	20.0	24.3	28,6	26,9	30,6	23,5	20,3
Най-често сексуалната злоупотреба е извършвана от непознати	23.3	25.1	33,1	28,7	21,2	33,7	19,3
Някои деца стават жертвана сексуална злоупотреба в дома си, защото майките им отказват секс на партньорите си	16.7	13.9	13,0	13,9	23,5	16,3	12,8
Ако момичето не възразява или не показва признаци на тревога, тъга или болка или ако момчето е имало ерекция – в отговор на сексуална стимулация – това не е сексуална злоупотреба	15.6	15.7	21,4	17,6	11,8	13,3	15,0
Ако „насилникът“ е толкова пиян или „надрусан“, че не помни какво е направил, тогава не е отговорен за поведението си	5.6	5.8	4,5	5,6	4,7	11,2	5,9
Хората, които злоупотребяват сексуално с деца, изглеждат занемарени или „особени“	10.0	15.2	22,7	12,0	15,3	16,3	10,2
Сексуалната злоупотреба с деца е по-скоро характерна за някои имигрантски общности и някои етнически малцинства, и в този случай не трябва да е грижа на държавата	17.8	13.9	10,4	7,4	25,9	26,5	12,3
Сексуалната злоупотреба с деца е обичайна практика в някои религии, където свещенослужителите нямат право на брак	22.2	26.9	19,5	19,4	38,8	42,9	29,4
Ако момичето е физически развито – например има голям бюст и голям размер сутиен – това не може да се счита за злоупотреба с дете, дори ако е под 14 г.	4.4	5.3	6,5	3,7	4,7	6,1	4,8

Източник: Претеглен общ кумулативен процент, и кумулативен процент по пол и възраст в навършени години, на отговорилите „По-скоро съгласен“ и „Напълно съгласен“ на твърдения за сексуалната злоупотреба с деца.

Забележка: Най-големите, статистически значими разлики по отделните променливи са дадени в курсив

5. ДИСКУСИЯ

Въпреки ограничения обхват на извадката си, изследването недвусмислено показва, че жертвите както на сексуален тормоз и сексуално насилие, така и на сексуална злоупотреба с деца са предимно жени. Този факт се доказва, както от пряката самоидентификация при въпросите, основани на работните дефиниции, така и през косвените методи за преживени житейски ситуации: опипване, „обарване“, „ръбене“ и непланиран сексуален акт. Дебатите около Конвенция № 210 на Съвета на Европа за Превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие⁴, повдигнаха въпроса „Защо е фокусирана върху жените, когато и мъже стават жертва на насилие“? Представените на таблица 5 резултати за взаимовръзката „насилник-жертва“ през призмата на пола дават еднозначен отговор на този въпрос. Случаите на сексуален тормоз и сексуално насилие, в които насилникът е мъж, а жертвата жена са 95,9% от всички регистрирани в рамките на изследването случаи. Казано по друг начин: жените са жертва в 96,7% от случаите на сексуален тормоз и сексуално насилие, а мъжете са насилници в 98,4% от тези случаи. Хомосексуално насилие се наблюдава в 3,3% от случаите.

Таблица 5. Разпределение на случаите на сексуален тормоз и сексуално насилие в зависимост от пола на извършителя и пола на жертвата (в %)

		Пол на жертвата	
		Мъж	Жена
Пол на извършителя	Мъж	2,5	95,9
	Жена	0,8	0,8

Източник: Кумулативен валиден процент на отговорилите „Да, веднъж“ и „Да, повече от веднъж“ на въпроса: Като имате предвид работните дефиниции на проекта, можете ли да кажете, че сте преживели случаи на сексуален тормоз или сексуално насилие?, по пол на респондента и по посочен пол на „извършителя“ (2.7А. Какъв беше полът на този човек?)

*Забележка: Най-големите, статистически значими разлики са в **курсив***

Като проблем пред застъпничеството и повишаването на осведомеността се очертава фактът, че жените са склонни да се самообвиняват, а жертвите да се самовикимизират, като по този начин нормализират насилието срещу себе си. Доказателство за това са регистрираните по-високите стойности сред жените и жертвите, по отношение на стереотипите, „Ако жената не се съпротивлява, не може да се счита за изнасилване“, че „Ако по тялото на „жертвата“ няма синини или охлузвания – вероятно не е било изнасилване“ и, че „Много често жените, които казват, че са били изнасилени, се съгласяват да правят секс с дадения мъж, но след това съжаляват“.

⁴ Станала известна у нас като „Истанбулска конвенция“.

Ако се погледнат нивата на съгласие с митовете за изнасилването и митовете за сексуалната злоупотреба с деца, така както са регистрирани стойностите в това изследване, привидно изглежда, че в България няма значим проблем със съществуването на подобни стереотипи, доколкото и най-високите общи стойности не надвишават една трета от изследваната съвкупност. Но именно тук е важно да се направи допълнително методологическо уточнение за ограниченията в интерпретацията на резултатите и възможната им генерализация за страната. В извадката са обхванати студенти, т.е. младежи, които по-скоро принадлежат към горните образователни и съответно социални страти на обществото. Нещо повече, това са студенти от специалности, които обучават професионалисти с очаквана по-висока социална чувствителност: педагози, психолози и социални работници.

Международните изследвания обаче показват, че възпроизвеждането и поддържането на митовете за изнасилването е по-силно изразено сред ниско образованите лица и хората от третата възраст (Kassing, Beesley, & Frey, 2005). Наблюдава се също така корелация между сексистките нагласи и приемането на митовете за изнасилването във връзка със заявената силна религиозност (Prina & Schatz-Stevens, 2020), а такава променлива не е включена в демографския блок на анкетата и няма възможност да бъде анализирана. Изключително интересни са и резултатите от анализа на политическите нагласи към полово специфичните роли. Индивидите, които поддържат консервативни политически идеологии за ролята на пола вярват в митовете за изнасилването значително повече, отколкото онези, които поддържат либерални идеологии (Johnson, Kuck, & Schander, 1997). Такива индикатори също не са включени в настоящето изследване. То обаче е чудесен повод да се подчертае необходимостта от повишаване на обществената осведоменост относно сексуалната злоупотреба с деца, сексуалното насилие и сексуалният тормоз, ежедневно преживявани от жените в България, както и за митовете, които ги оправдават и извиняват. Реакцията срещу Конвенция 210 в България показва, че нивата на осведоменост са много ниски, включително и сред онези, които взимат политически решения. В това отношение би било изключително полезно да се проведе национално представително изследване, основано на разработените тук преки и косвени индикатори за преживяно сексуално насилие, както и оптимизираните скали с по 10 твърдения, които са напълно логистично обозрими за включване в изследване в национален обхват.

6. БЛАГОДАРНОСТИ И ИЗВИНЕНИЕ

На първо място бих искал да благодаря на Диана Видева за отпразнената към мен покана и предоставената ми възможност да направя дизайна и да проведя изследването в рамките на проект „Safe community – safe children“, финансиран от Фондация ОАК. Специална благодарност в това отношение заслужава

Антония Месерджиева от офиса на Асоциация „Деметра“ – Бургас, която координира и супервизира теренната работа по места, както и на Силвия Пенева за въвеждането на данните в матрицата. Благодаря на доц.дмн Павлина Петкова за теренната работа във Варна (ВСУ) и в София (СУ „Св. Климент Охридски), на доц.д-р Мария Дишкова (Университет „Проф. д-р А. Златаров“) и Красимира Минева (БСУ), за теренната работа в Бургас, на д-р Надя Танева за теренната работа в Пловдив. Допълнителна благодарност заслужават Радостина Ангелова, управител на агенция Глобал Метрикс, която ми помогна с експорта и преглянето на данните, както и Марина Димитрова от нейния социологически екип, която свърши безценна работа при подготвителната обработка в SPSS.

Изключителна благодарност за редакцията на работните дефиниции, за обрратната връзка по структурата и съдържанието на въпросника – особено по отношение на изследването на „митовете“ за изнасилването и педофилията, както и за част от прегледа на литературата по темата заслужава и екипът на Люси Фейтфул (в азбучен ред): Доналд Финдлейтър, Стюърд Алърдайс, и Уилям Менсън. Огромна благодарност за доц. Валентина Георгиева, която прояви търпение и разбиране към текста и неговите редакции и особено за препоръките по резюмето и дискусиата. Благодаря и на анонимната рецензентка за препратката към работите на Браунмилър и препоръките към представянето на методологията.

Възможно е тази статия да е предизвикала неприятни чувства и да е върнала или отключила спомен свързан с травматични лични преживявания, за което предварително искам да се извиня на читателите. Ако сте засегнати от темите и въпросите, е възможно да се свържете с организации, които могат да Ви осигурят защита, консултация или подкрепа в случай на сексуално насилие или тормоз, преживяни от Вас или Ваш познат, за когото се притеснявате. За целта може да използвате **Гореща телефонна линия за пострадали от сексуални посегателства: 0800 18 017**, **Националната телефонна линия за деца: 116 111**, както и **Горещата телефонна линия за пострадали от домашно насилие: 0700 40 150**. В зависимост от региона, в който живеете, може да се обърнете и към представител на **Алианса за защита от насилие, основано на пола: 0800 11 977** или да намерите най-близката от тези организации на страницата на алианса: www.alliancedv.org

БИБЛИОГРАФИЯ

- Abdalla-Filho E (2020) Pedophilia, Pseudopedophilia and Psychopathy. *JSM Sexual Med* 4(3): 1034.
- Andrews, G., Corry, J., Slade, T., Issakidis, C., & Swanston, H. (2004). Child sexual abuse. Comparative quantification of health risks: Global and regional burden of disease attributable to selected major risk factors, 2, 1851–940.
- Arias, B. J., & Johnson, C. V. (2013). Voices of Healing and Recovery from Childhood Sexual Abuse. *Journal of Child Sexual Abuse*, 22(7), 822–841.

- Bach, M. H., & Demuth, C. (2018). Therapists' experiences in their work with sex offenders and people with pedophilia: A literature review. *Europe's journal of psychology*, 14(2), 498.
- Beitchman, J. H., Zucker, K. J., Hood, J. E., DaCosta, G. A., Akman, D., & Cassavia, E. (1992). A review of the long-term effects of child sexual abuse. *Child abuse & neglect*, 16(1), 101–118.
- Blagden, N. J., Mann, R., Webster, S., Lee, R., & Williams, F. (2018). “It’s not something I chose you know”: Making sense of pedophiles’ sexual interest in children and the impact on their psychosexual identity. *Sexual Abuse*, 30(6), 728–754.
- Browne, A., & Finkelhor, D. (1986). Impact of child sexual abuse: a review of the research. *Psychological bulletin*, 99(1), 66.
- Brownmiller, S. (2005). *Against Our Will: Men, Women and Rape* (1975).
- Burt, M.R. (1980). “Cultural myths and supports for rape”. *Journal of Personality and Social Psychology*. 38 (2): 217–230.
- Chapleau, K. M., Oswald, D. L., & Russell, B. L. (2008). Male Rape Myths: The Role of Gender, Violence, and Sexism. *Journal of Interpersonal Violence*, 23(5), 600–615.
- Ferragut, M., Ortiz-Tallo, M., & Blanca, M. J. (2021). Victims and perpetrators of child sexual abuse: Abusive contact and penetration experiences. *International journal of environmental research and public health*, 18(18), 9593.
- Finkelhor, D. (1984). *Child sexual abuse*. New York.
- Finkelhor, D. (1994). The International Epidemiology of Child Sexual Abuse. *Child Abuse & Neglect*, Vol. 18, No. 5, pp. 409–417
- Flack, C. (2005). Chemical castration: An effective treatment for the sexually motivated pedophile or an impotent alternative to traditional incarceration. *JL Soc’y*, 7, 173.
- Fumagalli, M., Pravettoni, G., & Priori, A. (2015). Pedophilia 30 years after a traumatic brain injury. *Neurological sciences*, 36, 481–482.
- Halman, L., Reeskens, T., Sieben, I., & Zundert, M. van. (2022). Atlas of European Values: Change and Continuity in Turbulent Times. Open Press TiU. <https://doi.org/10.26116/6p8v-tt12>
- Haugaard, J. J. (2000). The challenge of defining child sexual abuse. *American Psychologist*, 55(9), 1036.
- Hayes, R. M., Lorenz, K., & Bell, K. A. (2013). Victim Blaming Others: Rape Myth Acceptance and the Just World Belief. *Feminist Criminology*, 8(3), 202–220.
- Hicks, P. K. (1993). Castration of sexual offenders: Legal and ethical issues. *Journal of Legal Medicine*, 14(4), 641–667.
- Gerger H., Kley H., Bohner G., Siebler F. (2007) The acceptance of modern myths about sexual aggression scale: Development and validation in German and English. *Aggressive Behavior*, 33 (5), pp. 422–440.
- Hockett, J. M., Smith, S. J., Klausning, C. D., & Saucier, D. A. (2016). Rape Myth Consistency and Gender Differences in Perceiving Rape Victims: A Meta-Analysis. *Violence against women*, 22(2), 139–167.
- Johnson, B. E., Kuck, D. L., & Schander, P. R. (1997). Rape myth acceptance and sociodemographic characteristics: A multidimensional analysis. *Sex Roles*, 36, 693–707.
- Johnson, C. F. (2004). Child sexual abuse. *The lancet*, 364(9432), 462–470.
- Johnson, H.; B.S. Fisher; V. Jaquier – eds. (2014). *Critical Issues on Violence Against Women: International Perspectives and Promising Strategies*. Routledge.

- Kassing, L. R., Beesley, D., & Frey, L. L. (2005). Gender role conflict, homophobia, age, and education as predictors of male rape myth acceptance. *Journal of Mental Health Counseling, 27*(4), 311–328.
- Kolev, D., T. Krumova, A. Pamporov, R. Sechkova, S. Enache, J. Kacso, K. Szikszai, N. Arapidou. (2011). *Preventing Early Marriages*. Plovdiv: Astarta.
- Mathews, B., & Collin-Vézina, D. (2019). Child Sexual Abuse: Toward a Conceptual Model and Definition. *Trauma, Violence, & Abuse, 20*(2), 131–148.
- Massau, C., Kärigel, C., Weiß, S., Walter, M., Ponseti, J., Hc Krueger, T., Walter, H., & Schiffer, B. (2017). Neural correlates of moral judgment in pedophilia. *Social cognitive and affective neuroscience, 12*(9), 1490–1499.
- Modelli, M. E., Galvão, M. F., & Pratesi, R. (2012). Child sexual abuse. *Forensic science international, 217*(1–3), 1–4.
- Niiler, E. (2011). *Six Misconceptions About Pedophiles*, достъпно през: <http://unh.edu/ccrc/news/Niiler-SixMisconceptionsAboutPedophiles.pdf> или през: <https://www.nbc-news.com/id/wbna45358378>
- Prina, F., & Schatz-Stevens, J. N. (2020). Sexism and Rape Myth Acceptance: The Impact of Culture, Education, and Religiosity. *Psychological Reports, 123*(3), 929–951.
- Protecting children from harm (2015), <https://www.childrenscommissioner.gov.uk/wp-content/uploads/2017/06/Protecting-children-from-harm-full-report.pdf>
- Putnam, F. W. (2003) Ten-Year Research Update Review: Child Sexual Abuse. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 42*:3, March 2003, pp. 269–278.
- Silvani, M., Mondaini, N., & Zucchi, A. (2015). Androgen deprivation therapy (castration therapy) and pedophilia: What’s new. *Archivio Italiano di Urologia Andrologia, 87*(3), 222–226.
- Smith, K. L. (1998). Making pedophiles take their medicine: California’s chemical castration law. *Buff. Pub. Int. LJ, 17*, 123.
- Summit, R. C. (1983). The child sexual abuse accomodation syndrome. *Child abuse & neglect, 7*(2), 177–193.
- [UNICEF, 2018] Situational analysis for children and women in Bulgaria. UNICEF Bulgaria, Sofia: 2018. URL: <https://www.unicef.org/bulgaria/media/2821/file/BGR-situation-analysis-children-women-bulgaria.pdf.pdf>
- van der Meer, T. (2014). Voluntary and therapeutic castration of sex offenders in The Netherlands (1938–1968). *International journal of law and psychiatry, 37*(1), 50–62.
- Whitaker, D. J., Le, B., Hanson, R. K., Baker, C. K., McMahon, P. M., Ryan, G., ... & Rice, D. D. (2008). Risk factors for the perpetration of child sexual abuse: A review and meta-analysis. *Child abuse & neglect, 32*(5), 529–548.
- [WHO, 1999] *Consultation on Child Abuse Prevention* (1999: Geneva, Switzerland), World Health Organization. Violence and Injury Prevention Team & Global Forum for Health Research. (1999). Report of the Consultation on Child Abuse Prevention, 29–31 March 1999, Geneva: World Health Organization. <http://www.who.int/iris/handle/10665/65900>
- Wyatt, G. E., & Peters, S. D. (1986). Issues in the definition of child sexual abuse in prevalence research. *Child abuse & neglect, 10*(2), 231–240.